

ralitását), mindig a tiszta elvonás, az allegorizáló absztrakció ellen foglal állást: „Nem lefaragni és kopasztani kell a világot, hogy értelme kijöjjön, hanem ő húsából, tőle függetlenül (!) megcsinálni.” Megfogalmazza az „abszolút” dráma elképzelését is, ahol már „semmi konstruált anekdota, szituáció” sincsen. Ilyen meg gondolások irányítják figyelmét egyre erősebben a *mesére*; talán az lesz az a műfaj, amely betölthetné az impresszionista létproblematika művészi artikulációjának funkcióját.

A *Levezetés* két nagyobb részből áll. Az első Balázs Béla 107 levelét tartalmazza Lukács Györgynek 1909 januárja és 1917 márciusa között. A *Függelék* közli jórészt harmincas-negyvenes évekbeli későbbi levélváltásukat, melyek számos fontos adalékkal gazdagíthatják a róluk ki-

alakult képet, s egyben a személyi kultusz korszakának is hiteles dokumentumai.

A kötet előszavát Lenkei Júlia írta. Tanulmányának szemlélete körültekintőbb a számos hasonló gyűjteményben megszokottnál. Nem tudunk viszont egyetérteni sem általában, sem az adott esetben a teljesen betűhív (azaz a levelezés összes helyesírási hiányosságait híven közlő) szöveggel. Egyrészt azért, mert a hibák óriási özönében a nyomdai melléfogások is Balázs Béla impresszionizmusának számláját terhelik, másrészt pedig azért, mert a két magyar értelmiséginek a Szovjetunióban németül írt levelében szereplő egy kis kezdőbetűvel papírra vetett főnév már semmiképpen sem az önkifejezés eszköze.

Kiss Endre

Hortus Musarum. Egy irodalmi társaság emlékei. Összegyűjtötte és bemutatja Ritoókné Szalay Ágnes. Bp. 1984. A Magyar Iparművészeti Főiskola Typografikai Tanszéke. 40 l. (Studium)

A reneszánsz-kutatás újabban egyre inkább kedvelt területe a humanista baráti társaságok, irodalmi körök vizsgálata. Így került előtérbe az 1560–70-es években Pozsonyban és Nagyszombatban, az esztergomi érsekek akkori székhelyén működő kör, amely Oláh Miklós körül alakult ki, majd Radéczy István váradi, később egri püspök és királyi helytartó lett a központi alakja és mecénása. A kör központi magjába Radéczyn kívül Zsámboki János, Istvánffy Miklós, Purkircher György pozsonyi orvos és a flandriai származású Nicasius Ellebodus tartozott, de többszöri pozsonyi tartózkodásuk alatt részt vettek a társaság életében Dudith András, Gyalui Torda Zsigmond, Berzeviczy Márton és Kovacsóczy Farkas is.

Ritoókné Szalay Ágnes kis kötetnyi válogatását ennek a társaságnak szenteli. Ahogy bevezető tanulmányában írja, „... nem vállalkozhatik a pozsonyi kör szerzteágazó tudományos tevékenységének bemutatására, az még egy nagy antológia kereteit is szűfeszítené”. Így hát csak a verses emlékekből válogat, s rövid bevezető tanulmányban összegzi nagy gonddal a humanista társaságok divatját, működését és a pozsonyi körről ismert adatokat.

A válogatásban főleg Istvánffy Miklós versei szerepelnek, hiszen a kör költői közül teljes egészében csak az ő versgyűjteménye marad fenn, s ebből tudjuk nyomon követni a legpontosabban a társaság irodalmi életét. Sok vonatkozásban rokonságot mutatnak költeményei a padovai Loti-

chius-kör versanyagával (Zsámboki, Hilarius Cantuincila, Lotichius Secundus, Johann Aurpach 1555–57-ben megjelent köteteivel), ami nem csoda, hiszen az akkori padovai társaságnak Istvánffy volt a benjámija, s ha abban az időben még nem is mert ilyen ismert költők között önálló verskötetelt jelentkezni, a pozsonyi években írt verseiben a padovai hagyományokat követte. Témaválasztásai, antik mitológiai reminiscenciái, az imitált klasszikus költők, frazeológiája és a választott versmértékek egyaránt ebbe az irányba mutatnak (bár van egy önálló műfaja is, a „lusus pastoralis”, amely nála szerepel először a magyar humanista költészetben). Istvánffyt főleg történetírónak ismerjük, az, hogy költő volt, sőt hogy Zsámboki János mellett csak ő emelkedett ki komolyabban a korabeli magyar humanista versszerzők közül, azt a szakirodalom eddig még alig vette tekintetbe. Pedig verseit már 1935-ben kiadta a Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum sorozatban Holub József és Juhász László, s bemutatta mint költőt ezt megelőzően Holik Flóris egy rövid, teljességre nem törekvő írásában (ItK 1922).

Ritoókné Szalay Ágnes kis versantológiája kétnyelvű: a kiválasztott latin versek mellett magyar műfordítások szólnak a latinul nem vagy csak gyengén tudó olvasókhöz, Geréb László, Hegyi György és Jelenits István tollából. A műfordítók tudvalóvően nagyon nehéz feladatra vállalkoznak a 16–17. századi latin humanista költemények fordításánál: a magas szárnyalású, klasszikus allúziókkal teli, költőtársakat, közéleti személyiségeket és mecénásokat ünneplő versek átültetése, úgy, hogy a mai olvasó is élvezhesse

őket, szinte lehetetlen vállalkozás. Sajnos, a kis kötetben szereplő fordítások sem sikerültek mindig szerencsésen, a műfordítók például nem vették tekintetbe az eredeti alkotásokban lévő nyelvi játékokat (alliterációk, szórendszerkesztés, szóhasználati sajátosságok), s ugyanígy nem vették tekintetbe a magyar hangzóhosszúságokat sem („Pannoniára zudult”, „kétszínű lombjával”, „sűrű lombu Maenaloson” stb.). Nem lehet helyeselni azt a németes, a mai magyar nyelvhasználatban már nem élő szokást sem, ahogy a latin neveket kezelik, például, hogy Nicasius Ellebodiust *Nikáznak* nevezik. Többször megváltoztatták a latin nevekben is a hangzóhosszúságot, így ahol az eredeti latin versben *Trivia* szerepel (három rövid szótaggal), ott a magyar műfordításban *Trívia* áll (két hosszú *i*-vel).

A szépen kiállított kötetecske a Magyar Iparművészeti Főiskola Typo-grafikai tanszékén készült, Molnár Ferenc negyedéves hallgató tervezte Haiman György és Kiss István tanárok vezetésével. Elegáns, tetszetős formában, sajtóhiba nélkül. Szalay Ágnes kis kötetével a humanizmus kutatás egy értékes és szép kiadványhoz jutott. De sajnos, csak azok, akik valamilyen úton-módon hozzájutottak a kötethez, ugyanis a kiadvány nem került könyvkereskedelmi forgalomba.

Uray Piroska

J. [így!] Argenti iratai. – Giovanni Argenti jelentései magyar ügyekről. 1603–1623. Gyűjtötte és sajtó alá rend. Veress Endre. Szeged, JATE Bölcsészettudományi Kara 1983. XLVIII, 237 l. (Adattár a XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. 7.)

Giovanni Argenti (1561–1626) olasz származású jezsuita atya a rend megbízásából 1602-ben érkezett Erdélybe. 1603-ban, mikor a kolozsvári polgárok megtámadták, kifosztották és lerombolták a jezsuiták kollégiumát, rendtársaival együtt menekülnie kellett az országból. Többször visszatért ugyan (1604-ben erdélyi viceprovinciálisá nevezték ki), de a politikai helyzet alakulása szerint ismételtelen távozni kényszerült – 1607-ben immár véglegesen. 1608-tól ausztriai, 1618-tól pedig lengyel provinciálisaként működött tovább.

Veress Endre összegyűjtötte magyar vonatkozású írásait, melyek most rendhagyó formában láttak napvilágot. A forráskiadvány megjelenítésére a 40-es években már többször történt kísérlet, 1948-ban Pécsen még tördelt korrektúralevonat is készült belőle, de kiadására ak-

kor mégsem került sor. Most a szegedi Adattár sorozatban e tördelt korrektúralevonat Veress Endre által javított példányának a fényképmásolata jelent meg.

A kötet Veress Endre bevezető tanulmánya után Argenti: *De rebus Societatis Iesu in regno Poloniae* (Krakkó, 1620) c. könyvének magyar vonatkozású fejezeteit tartalmazza *De Transylvania* és *De Hungaria* címen, valamint Argentinak az ugyancsak ebben a könyvben megjelent 1605-ös medgyesi és 1607-es kolozsvári országgyűlésen elmondott beszédeit. Veress Endre római kutatásai során megállapította, hogy az általa kiadott *Fontes Rerum Transylvanicarum V.* kötetében megjelent *Annuae Litterae Societatis Iesu* sorozat 1603–1607 között Erdélyre vonatkozó része Argenti egy kézírata alapján készült. Ebben a kötetben közli az eredeti kéziratból elhagyott, eddig kiadatlan részeket is, utalva arra, hogy hová kell beilleszteni ezeket a kiegészítéseket korábbi kiadványa szövegébe. Az Argenti műveiből vett szövegeket egy 50 darabból álló latin, illetve olasz nyelvű epistolarium követi, majd egy függelék, mely a jezsuita kollégium 1603-as kifosztása után a kárról felvett jegyzőkönyveket tartalmazza, valamint Argenti feljegyzését egy szóelőbérlettel kapcsolatban. A kötetet Benda Kálmán utószava zárja.

Mind az utószó, mind a kiadó jegyzete hangsúlyozza, hogy ez a könyv – talán éppen, mert oly hosszú ideig készült – Veress Endre leggonoszabb munkája. Jelentősége van ennek a megjegyzésnek, hiszen közismert, hogy Veress hatalmas mennyiségben publikált fontos forrásanyagokat, de ezek a szövegkiadások nem felelnek meg a tudományos igényeknek, sokszor pontatlank, hiányosak, megbízhatatlanok.

Meglehet, Veressnek valóban ez a legalaposabban előkészített könyve, mégsem vethetjük el gyanakvásunkat a szövegközlés pontosságát illetően; hibák bőven akadnak itt is. Egy példát említenék: a 2. sz., az egyik legfontosabb forrásanyagot tartalmazó levél végén (p. 106) Veress közli, hogy a kiadás alapjául szolgáló kézirat szövegénél bővebb a levél nyomtatott variánsa, s a bővítéseket – megfelelő magyarázó jegyzetek kíséretében – bevette a kiadásba. Ilyen értelmű jegyzeteket azonban sehol nem találunk, olyanok viszont igen (63, 79), melyek arról tanúszkodnak, hogy a nyomtatványból hiányoznak a kézirat szövegének egyes mondatai.

Az amúgy is pontatlan szövegkritikai jegyzetek javítását a korrektúralevonatban ráadásul Veress nem végezte el, sok zavaró hiba, hiány ma-